

Długa 38 - o ludziach

2026-08-01

Kamienica przy dzisiejszej ul. Długiej 38, oznaczona w XIX wieku liczbą spisową 17, należy do zabudowy Kleparza ukształtowanej w okresie intensywnego rozwoju tej części miasta w drugiej połowie XIX wieku. W źródłach występuje pod zmieniającymi się numerami policyjnymi, m.in. Długa 34 i 36, odpowiadającymi dzisiejszemu adresowi Długa 38.

Budynek powstał według projektu budowniczego **Ludwika Beyma**, sygnowanego w 1874 roku. Realizacja inwestycji, ukończona najprawdopodobniej około 1886 roku, wiązana jest z **Marcinem Peterseimem**, właścicielem znanej w Krakowie fabryki maszyn. W 1889 roku kamienica została rozbudowana według projektu Stefana Ertla, który odpowiadał za przedłużenie skrzydła od strony placu Słowiańskiego oraz opracowanie nowej fasady utrzymanej w duchu eklektyzmu. W efekcie tych prac budynek uzyskał kształt, który w zasadniczym zarysie zachował się do dziś.

Plac Słowiański u zbiegu z ulicą Długą. 1926 r. (fragment) Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-U-2626b

Najpóźniej od 1894 roku nieruchomość znajdowała się już w rękach **Franciszka Lenerta**, kupca korzennego i kolonialnego oraz właściciela fabryki cementu w Płaszowie. Lenert pozostawał właścicielem kamienicy aż do swojej śmierci w 1913 roku.

Ciekawym zbiegiem okoliczności jest fakt, że w 1891 roku córka Franciszka Lenerta, Helena, poślubiła **Rudolfa Peterseima**, syna Marcina Peterseima. Od tego momentu obie rodziny pozostawały związane więzami rodzinnymi. Kilka lat później Franciszek Lenert figuruje już w źródłach jako właściciel kamienicy. Czy właśnie wtedy nieruchomość przeszła w jego ręce? Tego nie udało się dotąd potwierdzić źródłowo, jednak chronologia wydarzeń z pewnością skłania do postawienia takiego pytania. W spisie ludności z 1900 roku Marcin Peterseim figuruje już jedynie jako mieszkaniec kamienicy, a nie jej właściciel.

Cenne informacje o życiu codziennym kamienicy przynosi spis ludności z 1890 roku, pozwalający nie tylko poznać jej mieszkańców, ale także odtworzyć strukturę społeczną domu. Jeden z lokali na drugim piętrze zajmowała **Wiktoria Stefczyk**, która po śmierci męża w 1887 roku prowadziła gospodarstwo wraz z dziećmi. Spis ukazuje rodzinę w szczególnym momencie jej historii. W kolejnych latach dotknęły ją następne tragedie – w latach 1891–1897 zmarło czterech synów Wiktorii: Stanisław, Jan, Kazimierz i Bolesław.

Najstarszy z synów Wiktorii, **Franciszek Stefczyk**, nie mieszkał już wówczas z rodziną. Założył własne gospodarstwo i podjął pracę nauczyciela w Szkole Rolniczej w Czernichowie. To właśnie tam w 1890 roku zorganizował pierwszą na ziemiach polskich wiejską spółdzielnię oszczędnościowo-pożyczkową opartą na systemie Raiffeisena. Inicjatywa ta zapoczątkowała rozwój spółdzielczości kredytowej, a zakładane w kolejnych latach instytucje zaczęto powszechnie nazywać **Kasami Stefczyka**. Odegrały one ogromną rolę w rozwoju samopomocy finansowej i drobnej przedsiębiorczości w Galicji.

Klepsydra pogrzebowa Franciszka Stefczyka. Goniec Krakowski. 1924, nr 149

Wśród mieszkańców kamienicy znajdowała się również rodzina Schillerów. W spisie ludności z 1890 roku figuruje Leon Alfons Schiller de Schildenfeld wraz z żoną Izydorą z Pfauów i dziećmi, wśród których był trzyletni **Leon Schiller**. W przyszłości Leon Schiller został jednym z najwybitniejszych reżyserów, inscenizatorów i pedagogów polskiego teatru oraz twórcą idei teatru monumentalnego. Wywarł ogromny wpływ na rozwój polskiej sceny, nadając nowy wymiar inscenizacjom dramatów romantycznych.

Leon Schiller fotografia portretowa. 1931. Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn.1-K-9006
Leon Schiller - Spis ludności 1890, Dz. V, nr 1-37, T. 19, skan 344

Kolejne spisy ludności pokazują, że na początku XX wieku kamienica nadal była typowym mieszczańskim domem. Mieszkali tu kupcy, urzędnicy, nauczyciele i rzemieślnicy wraz z rodzinami. To oni tworzyli codzienną historię tego miejsca.

Po zakończeniu I wojny światowej w parterowym lokalu kamienicy działała **kawiarnia Wiktorii Kustowskiej**. W 1919 roku właścicielka reklamowała swój lokal na łamach „Gońca Krakowskiego” humorystycznym wierszykiem:

*Jest kawiarnia tu w Krakowie,
Przy ulicy Długiej,
Wprost Filipa, tuż Pędzichów...
Schodek jeden drugi...
W tej kochanej kawiarence
Bywa specyał taki:
Ktoby myślał konfitury,
A to tylko flaki!*

Reklama kawiarni Wiktorii Kustowskiej. Goniec Krakowski, 1919, nr 125

Reklama kończyła się zaproszeniem do kawiarni przy ul. Długiej 38, gdzie serwowano śniadania, obiady i kolacje. Żartobliwy wierszyk pokazuje, że lokal stawiał nie tylko na reklamę, lecz także na poczucie humoru, a jego specjalnością były słynne już wówczas flaki. W następnych latach prowadzenie kawiarni przejęła córka Wiktorii – Maria.

Z reklam prasowych wynika, że w latach 20. i 30. pod tym samym adresem funkcjonowała restauracja i skład towarów kolonialnych prowadzony najpierw przez Łukasza, a następnie **Zofię Mackiewicz**. W ofercie znajdowały się kuchnia domowa, śniadania, obiady i kolacje, zimny i gorący bufet oraz szeroki wybór wódek i win krajowych i zagranicznych. Świadczy to o tym, że parter kamienicy przez wiele lat pozostawał ważnym miejscem życia handlowego i gastronomicznego tej części Kleparza.

Po zakończeniu II wojny światowej kamienica przy ul. Długiej 38 odegrała zupełnie nową rolę. Stała się siedzibą **Wojewódzkiego Komitetu Żydowskiego w Krakowie** i jednym z najważniejszych miejsc, do których trafiali ocaleni Żydzi powracający do miasta. Dla wielu osób był to pierwszy adres, pod który kierowali swoje kroki po powrocie do Krakowa. Przybywali tu zarówno ci, którzy przetrwali w

ukryciu, byli więźniowie niemieckich obozów koncentracyjnych, jak i osoby wracające z głębi Związku Radzieckiego. W budynku organizowano pomoc doraźną: wydawano żywność, odzież, koce i lekarstwa, zapewniano noclegi oraz pomagano w uzyskaniu dokumentów. Długa 38 była również miejscem, gdzie poszukiwano informacji o losach bliskich i nawiązywano kontakty z ocalałymi.

Reklama publikacji Żydowskiej Komisji Historycznej mieszczącej się przy Długiej 38. Naprzód. 1945, nr 43

Wojewódzki Komitet Żydowski prowadził stąd działalność organizacyjną, wspierając odbudowę życia żydowskiego w Krakowie. Podejmowano próby odtworzenia spółdzielni rzemieślniczych, organizowano pomoc dla sierot i osób starszych oraz tworzone placówki opiekuńcze dla dzieci. W budynku przy Długiej 38 działała również **Komisja Historyczna**, której pracownicy od pierwszych powojennych miesięcy zbierali relacje Ocalałych i dokumentowali zbrodnie popełnione podczas okupacji niemieckiej. Drugie biuro Komisji mieściło się przy Rynku Kleparskim 4, gdzie przechowywano archiwum i prowadzono prace dokumentacyjne.

Powojenne losy kamienicy nie zakończyły się na działalności Wojewódzkiego Komitetu Żydowskiego. W latach pięćdziesiątych mieściła się tu **Spółdzielnia Pracy „Zjednoczenie”**, która po połączeniu z inną spółdzielnią działała pod nazwą „Kolor”. Zajmowała się wykonywaniem robót malarsko lakierniczych oraz handlem materiałami budowlanymi. W tym samym czasie budynek przejął **Zespół Opieki Zdrowotnej**. Funkcja medyczna zachowała się przy ul. Długiej 38 również współcześnie.

Reklama Spółdzielni Pracy "Kolor". Gazeta Krakowska. 1964, nr 180

Kamienica przy ul. Długiej 38 jest przykładem budynku, którego historia wykracza daleko poza dzieje architektury i kolejnych właścicieli. To historia ludzi, którzy tu mieszkali, pracowali, prowadzili swoje interesy, a po II wojnie światowej szukali pomocy i rozpoczynali nowe życie. Dzięki zachowanym źródłom można dziś odtworzyć przynajmniej część tych losów.

Bibliografia:

Czech, Józef. *Kalendarz Krakowski na rok ... (różne roczniki)*. Kraków: Drukarnia Józefa Czecha. Dostęp online: <https://mbc.malopolska.pl>

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Krakowa. Karta adresowa zabytku: ul. Długa 38. Dostęp online: <https://archiwum.zabytek.pl>

Mikulski, Stefan. *Wielka Księga Adresowa Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa i Królewskiego Wolnego Miasta Podgórze*. Kraków: Wydawnictwo Stefana Mikulskiego, 1908, 1912. Dostęp online: <https://jbc.bj.uj.edu.pl>

Stępień, Monika. „Pamięci zamordowanych składamy hołd”. *Działalność Wojewódzkiej Żydowskiej Komisji Historycznej w powojennym Krakowie*. *Kwartalnik Historii Żydów*, 2018, nr 3 (267), s. 579–606

Spis ludności miasta Krakowa za lata 1880–1921. Archiwum Narodowe w Krakowie. Dostęp online: www.szukajwarchiwach.gov.pl

**Magiczny
Kraków**

Czasopisma i prasa:

Dzwon Niedzielny. Ilustrowany Tygodnik Katolicki, 1925, nr 1.

Gazeta Krakowska. 1964, nr 180

Goniec Krakowski, 1919, nr 125

Goniec Krakowski. 1924, nr 149

Hasło Podwawelskie : tygodnik bezpartyjny. 1930, nr 26

Naprzód. 1945, nr 43

Artykuł autorstwa Lany Dadu - Dawny Kraków